

Bijlage A.

Literatuur

ARCADIS, 2013. Morfologiestudie

ARCADIS, 2013a. Onderwatergeluid studie

ARCADIS, 2012. Passende Beoordeling Windparken en Kabeltracé GEMINI, TYPHOON OFFSHORE, 076496519:A

ARCADIS, 2012a. Passende Beoordeling Eemshaven Energiecentrale RWE en havenuitbreiding.

ARCADIS & Technum, 2007. Hoofdrapport Passende Beoordeling, Verruiming vaargeul Beneden-Zeeschelde en Westerschelde, 1702-139pb.

Baptist, M., 2011. Eilanden en biotische veranderingen in de zee. IMARES, IJmuiden.

Ballast Nedam, 2009. Passende Beoordeling Windpark Scheveningen Buiten, 2235-006pb.

Boesveld, A., A.W. Gmelig Meyling, I. van Lente, 2011. Resultaten Verspreidingsonderzoek. Mollusken van de Europese Habitatrichtlijn. Resultaten van het inventarisatiejaar 2010. Nauwe korfslak *Vertigo angustior*. Stichting ANEMOON. Heemstede.

Bos, A.R., D.C.R. Hermus en M.M. van Katwijk, 2004. Herintroductie van *Zostera marina* in de westelijke Waddenzee (2002-2006). Resultatenrapportage 2003. Afdeling Milieukunde, Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica, Katholieke Universiteit Nijmegen.

Bouma S. & B. van den Boogaard, 2011. Zeehonden en baggerschepen Maasvlakte 2. Ervaringen van PUMA medewerkers. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Bouma S., W. Lengkeek & B. van den Boogaard, 2012. Aanwezigheid en gedrag van zeehonden op de Verklikkerplaat, de Middelplaat en de Hooge Platen. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Bouma, S., W. Lengkeek, B. van den Boogaard & H.W. Waardenburg, 2010. Reageren zeehonden op de Razende Bol op langsvarende baggerschepen? Inclusief reacties op andere menselijke activiteiten. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Brasseur, S., G. Aarts, E. Meesters, T. van Polanen Petel, E. Dijkman, J. Cremer & P. Reijnders, 2012. Habitat preferences of harbour seals in the Dutch coastal area: analysis and estimate of effects of offshore wind farms. IMARES rapport: OWEZ R 252 T1 20120130, C043-10.

Brasseur, S.M.J.M., T. Borchardt, R. Czeck, L.F. Jensen, A. Galatius, S. Ramdohr, U. Siebert & J. Teilman, 2012. Trilateral Seal Expert Group (TSEG). Aerial surveys of grey seals in the Wadden Sea in 2011-2012: Increase in Wadden Sea grey seals continued in 2012. Common Wadden Sea Secretariate (CWSS).

Brasseur, S. M. J. M. & Reijnders, P. J. H., 1994. Invloed van diverse verstoringbronnen op het gedrag en habitatgebruik van gewone zeehonden: consequenties voor de inrichting van het gebied. IBN-rapport 113. IBN-DLO, Wageningen.

Brasseur, S. M. J. M., M. Scheidat, G. M. Aarts, J. S. M. Cremer & O. G. Bos, 2008. Distribution of marine mammals in the North Sea for the generic appropriate assessment of future offshore wind farms. Wageningen Imares, Location Texel, Den Burg.

Brasseur, S., I. Tulp, P. J.H. Reijnders, C. Smit, E. Dijkman, J. Cremer, M. Kotterman & E. Meesters, 2004. Voedselecologie van de gewone en grijze zeehond in de Nederlandse kustwateren. Alterra rapportnr. 905.

Brasseur, S., T. van Polanen, M. Scheidat, E. Meesters, H. Verdaat, J. Cremer & E. Dijkman, 2009. Zeezoogdieren in de Eems: evaluatie van de vliegtuigtellingen van zeezoogdieren tussen oktober 2007 en september 2008. Wageningen IMARES, Den Burg.

Brasseur, S.I., 2007. Zeezoogdieren in de Eems, cumulatieve effecten van de activiteiten rond de ontwikkeling van de Eemshaven. IMARES Rapport C107/07.

Brasseur S, Aarts G, Bravo Rebolledo E, Cremer J, Fey-Hofstede F, Geelhoed S, Lindeboom H, Lucke K, Machiels M, Meesters M, Teal L & Witte R. 2011 (under review). Zeezoogdieren in de Eems; studie naar de effecten van bouw-activiteiten van GSP, RWE en NUON in de Eemshaven in 2010. Jaarrapportage/IMARES Rapport C102/11. Wageningen IMARES.

Bruton, M.N., 1985. The effects of suspensoids on fish. *Hydrobiologia* 125: 221-241.

Buro Bakker, 2012. Notitie vogels en Duitse Natura 2000-gebieden. Assen.

Claus, S. en D. Cuvlier, 2004. Onze zee, rijker dan je denkt. Acht posters om het publiek in te lichten over de diversiteit van de Europese zeeën in het kader van de projecten TROPHOS en MARBEF.

Common Wadden Sea Secretariat, 2009. Quality Status Report 2009

Consulmij, 2007. Ecologische effecten studie Eemshaven-Eemsgeul. Deelrapport 1 t/m 3. Bestaande toestand en autonome ontwikkeling, Effectenstudie en Baggeradvies. Concept, 6 juli 2007.

Dankers, N., J. Cremer, E. Dijkman, S. Brasseur, K. Dijkema, F. Fey, M. de Jong & C. Smit, 2007. Ecologische atlas Waddenzee. Wageningen IMARES, Den Burg.

Dankers, N.M.J.A., Baptist, M.J., Bastmeijer, C.J., Brinkman, A.G., Tamis, J.E., Jongbloed, R.H., Fey, F.E., Duin, W.E van, Lindeboom, H.J., Smit, C.J. 2008. Natuurgrenzen in de Waddenzee: een verkenning voor beleid en beheer. IMARES Rapport C067/08.

Dankers, N.M.J.A.; van Moorsel, G.W.N.M. (2001). Schelpenbanken als ecotoop: de fauna van schelpenbanken in de Waddenzee Alterra-Rapport, 202 Alterra: Texel.

Delta Projectmanagement, 2012. Midwintertelling van zee-eenden in de Waddenzee en Nederlandse kustwateren, januari 2012.

DHV, 2012a. Concept Natura 2000-beheerplan Noordzeekustzone periode 2013-2019.

DHV, 2012b. Concept Natura 2000-beheerplan Waddenzee periode 2013-2018.

Didderen K. & S. Bouma, 2012. Reacties van zeehonden op baggerschepen. Suppletiewerkzaamheden bij Renesse. Bureau Waardenburg, Culemborg.
Ens, B.J., J.A. Craeymeersch, H.J.L. Heessen, A.C. Smaal, A.G. Brinkman, R. Dekker, J. van der Meer en M.R. van Stralen, 2007. Sublitorale natuurwaarden in de Waddenzee. Een overzicht van bestaande kennis en een beschrijving van een onderzoeksopzet voor een studie naar het effect van mosselzaadvisserij en mosselkweek op sublitorale natuurwaarden. Wageningen Imares, Texel. Rapport: C077/07.

Essink, K., 1999. Ecological effects of dumping of dredged sediments; options for management. *Journal of Coastal Conservation* 5: 69-80.

Galatius A, S.M.J.M. Brasseur, P.J.H. Reijnders, T. Borchardt, U. Siebert, M. Stede, S. Ramdohr, L.F. Jensen & J. Teilman, 2012. Trilateral Seal Expert Group (TSEG). Aerial Surveys of Harbour Seals in the Wadden Sea in 2012. Substantial increases in moult counts. Common Wadden Sea Secretariate (CWSS).

Gilles, A, S. Adler, K. Kaschner, M. Scheidat & U. Siebert, 2011. Modelling harbour porpoise seasonal density as a function of the German Bight environment: implications for management.

Graaf van der, A.J. 2007. Verkenning bodemfauna vaarweg Eemshaven-Noordzee. Rapport 2007-013, Koeman en Bijkerk bv, Haren

Geelhoed, S.C.V., M. Scheidat, R.S.A. van Bemmelen & G. Aarts, 2013. Abundance of harbour porpoises (*Phocoena phocoena*) on the Dutch Continental Shelf, aerial surveys in July 2010-March 2011. *Lutra* 56 (1): 45-57.

Hartsuiker, G., Grasmeijer, B.T. & L. Perk, 2007. Hydromorphological study for EIA of Eemshaven and EIA of fairway to Eemshaven (No. A1836R1r5). Alkyon Hydraulic Consultancy & Research, Marknesse, The Netherlands.

Harvey, M., D. Gauthier & J. Munro, 1998. Temporal changes in the composition and abundance of the macro-benthic invertebrate communities at dredged material disposal sites in the Anse à Beaufils, Baie des Chaleurs, Eastern Canada. *Marine Pollution Bulletin* 36: 41-55.

Heide van der T, 2009. Stressors and feedbacks in temperate seagrass ecosystems.

Heinis, F., C. de Jong, M. Ainslie, W. Borst & T. Vellinga, 2013. Monitoring programme for the Maasvlakte 2, part III- The effects of underwater sound. *Terra et Aqua* 132: 21-32.

Hofstede, R. ter, H. V. Winter, en O. G. Os. 2008. Distribution of fish species for the generic Appropriate Assessment for the construction of offshore wind farms. Pagina 62. Wageningen IMARES, IJmuiden

IBL Umweltplanung GmbH, 2012. Vertiefung der Aussenems bis Emden. Unterlage F en G. Natura 2000 Vertraglichkeitsunteruschung.

IMARES, 2012. Zeezoogdieren in de Eems; studie naar de effecten van bouwactiviteiten van GSP, RWE en NUON in de Eemshaven in 2011, Rapport C082.12

Jak R.G. & J.E. Tamis, 2011. Natura 2000-doelen in de Noordzeekustzone – Van doelen naar opgaven voor natuurbescherming. Rapport C050/11, Imares Wageningen UR.

Jak, R.G., R.S.A. van Bemmelen, W.E. van Duin, S.C.V. Geelhoed & J.E. Tamis, 2011. Natura 2000-doelen in de Noordzeekustzone – Van doelen naar opgaven voor natuurbescherming. Bijlagerapport, Bijlage bij rapport C050/11, Imares Wageningen UR.

Jongbloed, R.H., J.T. van der Wal, J.E. Tamis, S.I. Jonker, B.J.H. Koolstra & J.H.M. Schobben, 2011. Nadere effectenanalyse Waddenzee en Noordzeekustzone. ARCADIS en Imares Wageningen UR.

Kastelein, R.A., Hoek, L., Gransier, R., Wensveen, P., Macleod, A., Olthuis, J., Triesscheijn, Smink, A., Jennings, N., Terhune, J.M., de Jong, C.A.F., Jansen, E. en W.C. Verboom (2011). Four TTS studies with a harbor porpoise and two harbor seals by SEAMARCO. Temporary hearing threshold shifts and recovery in a harbor porpoise and two harbor seals after exposure to continuous noise and playbacks of pile driving sounds Part of the Shortlist Masterplan Wind 'Monitoring the Ecological Impact of Offshore Wind Farms on the Dutch Continental Shelf'.

Koffijberg, K., L. Dijkse, B. Hälterlein, K. Laursen, P. Potel & P. Südbeck, 2006. Breeding Birds in the Wadden Sea in 2001 – Results of the total survey in 2001 and trends in numbers between 1991-2001. Wadden Sea Ecosystem No. 22, Common Wadden Sea Secretariat, Trilateral Monitoring and Assessment Group, Joint Monitoring Group of Breeding Birds in the Wadden Sea, Wilhelmshaven.

Krijgsveld, K.L., R.R. Smits & J. van der Winden, 2008. Verstoringsgevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Bureau Waardenburg/Vogelbescherming Nederland rapport nr. 08-173.

Lievaart, M.A. en M.J. Pouwer, 2003. MOVE de Westerschelde als kraam- en kinderkamer voor vis en garnaal in relatie tot de verruiming. Werkdocument RIKZ/AB/2003.810x.

Lucke, K., Rebolledo, E.B., Cremer, J., Fey-Hofstede, F., Lindeboom, H., Scholl, M. & L. Teal (2012). Zeezoogdieren in de Eems; studie naar de effecten van bouwactiviteiten van GSP, RWE en NUON in de Eemshaven in 2011. Rapport C082.12.

Mulder, H., 2013, Memo Bagger- en stortgegevens Eems-Dollard estuarium voor de periode 1960-2011.

Mulder, H.P.J., 2008. Hoeveelheden baggerspecie en verspreidingsstrategie in het kader van de verruiming van de vaarweg Eemshaven-Noordzee en de verdieping en uitbreiding van de Eemshaven.

Osinga, N., S. B. Nussbaum, P. M. Brakefield, H. A. Udo de Haes, 2012. Response of common seals (*Phoca vitulina*) to human disturbances in the Dollard estuary of the Wadden Sea. *Mammalian Biology* 77: 281–287.

Patberg, W., J.J. de Leeuw & H.V. Winter, 2005. Verspreiding van rivierprik, zeeprik, fint en eflt in Nederland na 1970. IMARES-Rapport C004/05.

Prins, T.C., F. Twisk, M.J. van den Heuvel-Greve, T.A. Troost & J.K.L. van Beek, 2008. Development of a framework for Appropriate Assessments of Dutch offshore wind farms. Deltares Report Z4513, 179 p., Wageningen.

Reijnen, M.J.S.M.(R.), G. Veenbaas en R.P.B. Foppen 1992. Het voorspellen van het effect van snelverkeer op broedvogelpopulaties. IBN-DLO/Rijkswaterstaat, Dienst Weg- en Waterbouwkunde, Wageningen/Delft.

Rijkswaterstaat, 2013. Kaart Natura 2000 Noordzeekustzone en Waddenzee – hoogwatervluchtplaatsen vogels.

Robertis, A. de, C.H. Ryer, A. Veloza & Richard D. Brodeur, 2003. Differential effects of turbidity on prey consumption of piscivorous and planktivorous fish. *Canadian Journal of Fisheries and Aquatic Sciences* 60: 1517-1526.

Roberts, R.D. & B. M. Forrest, 1999. Minimal impact from long-term dredge spoil disposal at a dispersive site in Tasman Bay, New Zealand, *New Zealand Journal of Marine and Freshwater Research*, 33: 623-633.

Roos, J.A. de, T. Jager, A.C. van Klinken, 2009. Vogelgebieden in Groningen; uitgave van Avifauna Groningen.

Royal Haskoning, 2009. MER Verruiming Vaarweg Eemshaven-Noordzee.

Scheidat, M., H. Verdaat & G. Aarts, 2012. Using aerial surveys to estimate density and distribution of harbour porpoises in Dutch waters. *Journal of Sea Research* 69: 1-7.

Smit, C.J., M. de Jong, 2011. Aantallen en verspreiding van Eiders in de Waddenzee in het voorjaar van 2011 en van ruiende Bergeenden in augustus 2010 en 2011. Imares. Rapportnummer C197/11

Stienen, E.W.M., A. Brenninkmeijer & J. van der Winden, 2009. De achteruitgang van de Visdief in de Nederlandse Waddenzee, Exodus of langzame teloorgang? *Limosa* 82: 171-186.

Stronkhorst J., F. Ariese, B. van Hattum, J.F. Postma, M. de Kluijver, P.J. Den Besten, M.J.N. Bergman, R. Daan, A.J. Murk & A.D. Vethaak, 2003. Environmental

impact and recovery at two dumping sites for dredged material in the North Sea. *Environmental Pollution* 124(1): 17–31.

Tulp, I., R. van Hal, R. ter Hofstede en A. Rijnsdorp, 2009. Klimaatverandering in de Noordzee: gevolgen voor vis. *De Levende Natuur*, september 2009.

Van der Heide, T., M.M. van Katwijk & G.W. Gerling, 2006. Een verkenning van de groeimogelijkheden van ondergedoken Groot zeegras (*Zostera marina*) in de Nederlandse Waddenzee.

Van der Ziel, F., 2012. Analyse scheepvaartontwikkelingen en actualisatie scheepvaartprognoses. Rapport 9X1757.A0/R0006/904358/VVDM/Nijm, Royal Haskoning DHV, Nijmegen.

Van Dobben, H.F., R. Bobbink, D. Bal en A. van Hinsberg, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 2397.

Vlas, J. de, A. Nicolai, M. Platteeuw, K. Borrius, 2011. Natura 2000-doelen in de Waddenzee - Van instandhoudingsdoelen naar opgaven voor natuurbescherming. Rijkswaterstaat Waterdienst / Rijkswaterstaat Noord Nederland. Eindconcept versie 9c, 2 november 2011.

Volckaert, A., H. Engledow, O. Beck, S. Degraer, M. Vincx, E. Coppejans en M. Hoffmanns, 2004. Onderzoek van de ecologische interacties macroalgen, macrofauna en vogels geassocieerd met intertidale harde constructies langs de Vlaamse kust. In opdracht van Afdeling Waterwegen en Kust van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Leemilieu en Infrastructuur, Administratie Waterwegen en Zeewezen.

Websites:

www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

www.sovon.nl

www.waarneming.nl

www.waddensea-worldheritage.org

www.waddenzee.nl

www.wageningur.nl

Overige bronnen:

Nationale Databank Flora- en fauna (NDFF), raadpleging 13 februari 2013.

Data aanlevering ten behoeve van project 'Verruiming Vaargeul Eemshaven-Noordzee' door Rijkswaterstaat (2013)

